

Efter stölden i Evertsbergs kapell: ”Kapelletts själ är tillbaka”

ALTARSKÅPET I EVERTSBERG

Altarskåpet kan kallas för ett Mariaskåp, där Jungfru Maria har en central position. I stället för tolv apostlar har skåpet tio, varav fem bör vara Petrus, Johannes, Paulus, Andreas och Filippos. Att de är tio är svårt att förklara, men det kan bero på att skåpet inte skulle bli för stort och då valde man ut det antal apostlar som fick plats.

Skåpet är beställt av Västerås stift hos en nordtysk bildhuggarskola i början av 1400-talet.

En pietà är ett klassiskt religiöst motiv i främst den katolska världen, där den sörjande Jungfru Maria har den döde Jesus i knät efter korsfästelsen. En av de mer kända är utförd i marmor av Michelangelo i slutet av 1400-talet.

KÄLLA: John Rothlind, Wikipedia

Det blev en tisdag som inte skulle likna någon annan för Christina Stormats. I Evertsbergs kapell var altarskåpet rensat på sina figurer och ett kors saknades. Fem år senare kunde hon och församlingen fira att 1400-talsföremålen hade återvänt efter en lång resa på kontinenten.

Färg och guld var borttaget och några av träfigurerna var skadade efter den ofattbara resan genom Europa – men de kom tillbaka till platsen där de har funnits sedan 1762.

När Kyrkogården besöker Evertsbergs kapell har det så när som på några dagar gått fem år sedan ”kyrktjuven” slog till mot Evertsbergs kapell i västra Dalarna, halvannan mil från Älvdalen. Elva figurer, ett krucifix och ett träskrin försvann spårlost efter 251 år.

När kapellvärden Christina Stormats var i kyrkan på tisdagsmorgonen för att se hur många ljus hon behövde för det kommande året – det var dags för församlingen att beställa nya – insåg hon direkt att något hade hänt.

– Det var en bänk utanför som inte stod där den brukar, så jag undrade lite och ryckte först i dörren innan jag gick in. I gången låg det kort och papper, och när jag gick längre fram såg jag hur altardukarna var stökiga. Jag höjde blicken och såg då att altarskåpet var soprent – allt var borta. ”Men vad är det här?” tänkte jag och gick ut och sedan igen, för att se så att jag inte såg i syne.

Det var oordning i kapellet.

Det var först när hon hade polisen med sig in som det verkligen blev sant.

– Då blev det tomt och själlöst i kapellet.

Polisen spärrade av med plastband runt den faluröda kapellbyggnaden och klocktornet och hittade spår efter flera personer. Av träfigurerna, krucifixet och skrinet fanns dock inga spår.

”Man är lite tagen just nu”, sa Christina Stormats till Dalarnas Tidningar samma dag, tisdagen den 24 september 2013.

Några dagar senare sa stationsbefälet vid Morapolisen, Glenn Masuhr, till Dalademokraten att ”någon gång mellan den 19 och den 24 september måste brottet ha ägt rum”.

De tio apostlarna och den pietà som stals är alla snidade i trä och tillverkade på en bildhuggarskola i norra Tyskland. De dateras till omkring år 1400. 1628 är första gången som skåpet omnämns då det finns i Leksands kyrka. Genom Karl XI:s försorg kom det 1676 till Älvdalen och 1762 flyttades det vidare till kapellet i Evertsberg, där det sedan dess har funnits.

Även ett krucifix från medeltiden stals samt ett skrin, sannolikt från förra sekelskiftet.

– Jag fick veta att det ofta dröjer mellan sju och tio år innan föremålen börjar bli synliga på den öppna konstmarknaden, och då räknade jag med mellan tio och tjugo år innan vi skulle ha en chans att få se dem här igen, säger Christina Stormats.

Men det skulle visa sig att det inte behövde dröja mer än 14 månader förrän de första figurerna började bjudas ut till försäljning. En uppmärksam konstprofessor i Tyskland bläddrade i en auktionskatalog och kände då igen dem. Han kontaktade

Kapellet i Evertsberg byggdes 1750. Över altaret hänger skåpet som tillverkades på uppdrag av Västerås stift omkring år 1400. Centralt i skåpet finns Jungfru Maria med den döde Jesus i knät.

FOTO: JOHAN LINDSTEN

FOTO: JOHAN LINDSTÉN

bland andra John Rothlind, kulturarvssamordnare i Västerås pastorat, och tillsammans med polisen kunde man börja följa föremålets väg.

Spåren ledde till Belgien, Tyskland, Spanien, Danmark och Teneriffa – den senare, en känd adress för den som har följt stulna svenska kultur-föremål de senaste årtiondena.

Figurerna var sålda fyra och fyra, pietån för sig och så de två sista för sig. Det var första gången de var åtskilda på 600 år.

Utredningen ledde så småningom fram till att samtliga 13 föremål kunde samlas ihop igen, bland annat tack vare samarbetsvilliga nya "ägare" som inte ville ha stulna ting i sina samlingar, och återförs till sin plats i dalaskogen.

Resan för figurerna har satt sina spår. Bland annat har guld och färg avlägsnats, och några har också tappat sina religiösa attribut. För Christina Stormats är det dock inte nödvändigtvis dåligt att flera av statyetterna i dag är trärena.

– Jag får ofta frågan om figurerna ska målas och förgyllas på nytt, men jag tycker nog inte det, det skämmer inte, utan man ser i stället vilket fantastiskt hantverk det är samtidigt som det blir

en påminnelse om deras numera dramatiska historia.

När Christina Stormats på midsommardagen i år fick öppna det närmare 600 år gamla altarskåpet – och figurerna stod där – så var det nästan inte sant för henne.

– Själén hade återvänt hit, säger hon, medan hon försiktigt håller om det 1400-talskrucifix som återfanns i ett magasin i Köpenhamn.

Hon beskriver stämningen som mycket speciell på midsommardagen, när kapellet var fullt med både biskop, kyrkoherde och församlingsmedlemmar.

– Några flickor smög sig fram och satte sig längst fram på golvet, för de skulle minsann se ordentligt.

Har kapellet ändrat karaktär för dig efter det här?

– Jag har alltid värderat kapellet högt, men det är det uppenbarligen inte alla som har gjort. Men, nu är det helt igen.

Tittar du upp mot skåpet när du kommer in?

– Nja, i dag känner jag mig trygg med att de finns där. Men visst tittar jag till på dem, om inte annat så för att de är så fina.

”Jag har alltid värderat kapellet högt, men det är det uppenbarligen inte alla som har gjort. Men, nu är det helt igen.”

CHRISTINA STORMATS,
KAPELLVÄRD
I EVERTSBERGS KAPELL

JOHAN LINDSTÉN

2013 stals Johan III:s begravningsregalier från Erik XIV:s kista i Västerås domkyrka. De kom till rätta efter några dagar, men förvaras inte längre ovanpå kistan nära altaret.

FOTO: JOHAN LINDSTÉN

Svenska kyrkan om stölderna:

Viktigt med säkerhet och tillgänglighet

FOTO: MAGNUS ARONSON

Markus Dahlberg, chef för enheten för kulturarvsstöd inom Svenska kyrkan.

Många av de stölder som sker i kyrkan har kunnat knytas till ett litet antal personer. Sedan Brå utredde kyrkstölder för drygt tio år sedan har kulturarvsbrotten minskat i antal.

Det är en vitt spridd verksamhet i Svenska kyrkan, med 3373 kyrkobyggnader fördelade på 1355 församlingar i landets 13 stift. En stor andel av byggnaderna innehåller kulturhistoriska föremål som på olika sätt måste skyddas och vårdas.

– Det är svårt att säga om kyrkostölderna blir fler eller färre, men Brottsförebyggande rådets undersökning från 2005, Brottsplats kyrkan, har följts upp, och det finns en sjunkande tendens, säger Markus Dahlberg, chef för enheten för kulturarvsstöd inom Svenska kyrkan.

Det förs ingen brottsstatistik specifikt för kyrkor, vare sig hos Svenska kyrkan eller polisen, men tack vare Brå vet man trots allt lite mer om läget.

– Utöver det är det svårt att följa i detalj, säger han, och tillägger att både medvetenheten om riskerna och kunskapen om hur kulturföremålen ska skyddas hela tiden ökar, samtidigt som tillgängligheten för allmänheten hålls så hög som möjligt.

– Men vi får inte vara naiva. Ona avsikter förekommer, därför behövs det både vaksamhet och bevakning. De statliga pengarna genom den

kyrkoantikvariska ersättningen är viktiga för att kunna hålla balansen mellan både säkerhet och tillgänglighet, säger Markus Dahlberg.

Församlingarna har krav på sig att föra en inventarieförteckning över alla de kulturhistoriskt viktiga föremål som förvaras i kyrkor och andra lokaler.

Föremålen har tidigare inventerats manuellt i en traditionell bok med enklare beskrivningar i text. Sedan några år tillbaka tillhandahåller Svenska kyrkan centralt ett digitaliserat inventoriesystem kallat Sacer, där det finns möjlighet att mer i detalj beskriva föremålen och dessutom lägga till fotografier av dem. Att ansluta sig till Sacer är frivilligt för församlingarna.

– Vi uppmuntrar att man ansluter sig till Sacer. När inventeringen görs ska vissa fält fyllas i, allt för att ge en så detaljerad uppfattning som möjligt av föremålet, säger Markus Dahlberg.

I systemet kan församlingen direkt rapportera om ett föremål saknas. Vid stöld ska en polis-anmälan alltid göras.

– Det är svårt för små församlingar, som ofta förlitar sig på frivilliga insatser för att bedriva verksamheten, att ha samma kontroll på sina kulturhistoriska föremål som de större, trots det måste rutinerna för både säkerhet och efterlysningar finnas på plats, säger Markus Dahlberg.

JOHAN LINDSTÉN